

Holotseeni meretaseme ja rannavööndi muutused Läänemere idaosas

Alar Rosentau

Tartu Ülikooli ökoloogia ja maateaduste instituut

Merevee tase ja sellega koos ka rannavöönd on Läänemere piirkonnas teinud pärastjääajal läbi suuri muutusi, millega on kaasnenud esiajaloolise asustuse nihkumine kord mere, kord maismaa poole. Nende muutuste taga on Skandinaavia mandriliustiku sulamine ja sellest tingitud pärastjääegne maatõus ning veetaseme muutused maailmameres. Setetesse talletunud info võimaldab neid muutusi uurida, et selgitada välja seoseid kliimasündmuste, jääkilpide sulamise ja merevee taseme tõusu vahel.

Läänemere nõo eri piirkondadest on tänaseks koondatud üle tuhande merevee taseme kõrgust ja meretaseme trendi kirjeldava vanusemääranguga andmepunkti, mis võimaldavad uurida merevee taseme muutuste ajalis-ruumilisi mustreid Holotseenis. Samuti kalibreerida GIA ehk glatsioisostaatilise tasakaalustumise mudeleid, võimaldades sellega nii paleorekonstruktsioonide kui ka merevee taseme tulevikumuutuste stsenaariumite koostamist. Analüüsides merevee taseme andmeid, joonistuvad välja kolm Läänemere regiooni, kus merevee tase viimase merelise staadiumi jooksul peamiselt kas alaneb, tõuseb või kus meretaseme muutus on kompleksne. Viimast tüüpi on merevee taseme muutused ka Eesti rannikualadel, kus maailmamere veetaseme tõusu aeglustumisel ligi 7000 aastat tagasi asendus meretaseme tõus langustrendiga. Meretaseme tõusu algfaasis ja ka vahetult sellele eelneval perioodil ligi 9000-8500 aastat tagasi oli mitmel pool aeglase maatõusuga piirkondades, sh Pärnu ja Hanö lahes, merevee tase tänapäevasest madalam, nii et osa meie esiajaloolistest maastikest ja võib-olla ka (veel uurimata) kultuuripärandist on nüüdseks jäänud mere põhja. Pärnu lahes annab sellest tunnistust Pärnu jõe vana sängi esinemine lahe põhjas, mis on rannapoolses osas mattunud nooremate mereliivade alla. Viimased uuringud näitavad, et lahe sügavamas osas avaneb kunagine säng ka merepõhjas, avades seal uusi võimalusi veealuse esiajaloolise kultuuripärandi leidmiseks. Transgressiooni tulemusena tõusis meretase Pärnu piirkonnas tänasest uuesti kõrgemale, ujutades üle omaaegsed rannikumaastikud, aga ka rannikul paiknenud mesoliitilised asulakohad. Ettekandes tulebki juttu meretaseme muutuste muustritest ja selle seostest esiajaloolise asustusega Läänemere idaosas. Samuti viimaste aastate avastustega seoses mere alla jäänud Holotseeni maastikega Pärnu lahe põhjas.